

Kalaallit Nunaat »ajortuliortutut«?

✉ **All. Erik W. Born,**
biolog, dr. philos.

Aammaasiit: Kalaallit Nunaat »naalasserit-sutut« ajortuliortutullu. Kalaallit Nunaata pisussutini uumassusilinnik aqutsinera, Árhús Universititini/Arktisk Okosystem-ekologimi Seniorrådgiverip Hans Meltoftep Politikenimut marsip appaani oqarneratut taama ajortigaa?

Allaaserisani »Grønland kritiseres for rovdrift i Arktis« (Kalaallit Nunaat issittumi pinipilunneq pillugu isornartorsiorne-qarpoq) kiisalu »Det er en menneskeret at skyde en sæl« (Puisissinnaaneq inuttut pisinnaataaaffiuvoq) Hans Meltofte kalaallit uumassusilinnik aqutsinerannut isornartorsiuvoq. Taassuma Kalaallit Nunaat Issittumi timmissanik uumasunillu miluumasunik piniarmermi »naalasseritussutut« taavaa, ilanggullugu Kalaallit Nunaata nungusaataangitsumik toqqammaveqartumik aqutsinissamut piumassuqannginnerata aqutsinissanninneratalu kinguneranik aarrit, qasigissat appallu ukiuni qilikkua-taani kingullerni ikiliartupiloorsimanerat oqaatigalugu.

Meltofte ukiuni kingullerni arfineq-mar-lunni ilisimatuuut 252-inut siuttuulluni nalunaarusiamik annertuumik (»Arctic Biodiversity Assessment«, ABA)-mik saqqum-ersitseqqammersoq oqaatigineqarpoq. Nalunaarusiamik Issittumi uumassusilitt assigiingiaartut tamakkuninngalu aqut-sineq nassuiarneqarpoq, atuartartullu isumaqarunarput Meltoftep taama sak-kortutugisumik oqaseqarnera, nalunaaru-siami saqqummiunneqartumut assingusoq. Kalaallit Nunaannilu Meltoftep oqariartu-taa tusagasiuutini soorunami oqallisigine-qarluarpoq, amerlasuullu Kalaallit Nunaata aammaarluni »naalasseritussutut« saqqum-miunneqarnera aalassassimaarutigaa. Nalunaarusiaq nammineerluni atuarne-qartariaqarpoq Meltoftep akissutigaa. Ungalu nalunaarusiamik atuarsimasunut ilaavunga, taamatuttaarluni nalunaarusiap ilaani miluumasunik imarmimik allaase-rinneqataasuullunga. Taamaammallu nalunaarusiamik Kalaallit Nunaat immikkut isiginiarneqanngitsaq, Kalaallit Nunaallu »ajortuliortutut« immikkut taaneqanngitsaq oqatigisinnavaara. ABA-mi nalunaarusiamik arlaannaannilunniit Kalaallit Nunaata issit-tumi nunanut allanut sanilliulluni ajorne-rumik aqutsineranik allassimasooqanngilaq. Taamaammallu Meltoftep Kalaallit Nunaat

pillugu isorinneqisumik oqaseqarmini nam-mineerluni – immaqalu Árhúsip Universite-tiata? – akisussaaffigisariaqarparaa.

Meltoftep Politikenimut oqaseqaatat tu-pinnaannatumik kalaallit maanna aavernik qasigissanillu aqutsinerannit allaanerujus-suupp, taamaammallu uumasut taakku pillugit oqaseqaatat oqaseqarfigissallugit pisariaqarpoq. Kalaallit Nunaata eqqaani miluumasut imarmiusut – aarrit ilanggul-lugit - pillugit ukiopassuunngulersuni ilisimatuarsimavunga, appallu pillugit matumani oqaseqassanngilanga. Tamanna allat oqaseqarfigisariaqarparaa.

Aasap qaammataani aarrit nunamut qa-qillutik qasuersaartarput. Aarrit Kalaallit Nunaata kitaani maanna nunamut qa-qif-fissaarussimanerat Meltoftep oqaatigaa, tamannalu aqutsinikkut annertuumik ajornartorsiornerup kingunerigaa oqase-qaatat paaseqqaajanarput. Aarrit Kalaallit Nunaata kitaani nunamut qaqsarfimm-inik atuuinnaarsimanerat ilumoorpoq, tamannalu qanga 1930-ikkut missaanni pigumarpoq – tassa ukiut 80-it sinnerlugit matuma siorna. Taakku nunamut qaqsar-runnaarnerat piniarneqarnera annertusi-nerannik pissuteqarpoq isumaqarpoq. Uanilu ilanggullugu aarrit ulumikkut ukiunerani Kalaallit Nunaata kitaaniittar-tut – ukiut 80-it sinnerlugit matumanisullu, upernaakkut Canadamut ikaartartut, tas-sanilu nunami arlissuarnik qaqqifqartut oqaatigineqassaaq. Taamaallit aarrit Kalaallit Nunaata kitaani Canadamilu uumasusut uumasooqatigiuppup ataatsit. Aarrit Kalaallit Nunaata kitaani qaqsaa-rsimanerat taakkununga qanoq kinguneqar-nersoq kialuunniit ilisimangilaa.

Meltoftellu oqaasiisigut Kalaallit Nunaata aarrik aqutsinini iluamik isumagin-ngikkaa pasitsaateqqaajanarput. Tassanilu pineqarpoq pillugu malinnajunnaarsimasooq ersarilluinnarpoq. Tamannalu immiunni ABA-mi nalunaarusiaq pillugu oqaseqar-tunngortinnera eqqarsaatigalugu, kalaallilu pinngortitamik aqutsinerat pillugu »ilisima-salittut« nittarsaannera eqqarsaatigalugit ajussaarnarpoq. Kalaallit Nunaata 2006-imi-li aavernik pisassialnera, taamaallu-nilu pisassiusutit nungusaataangitsumik toqqammaveqarluni aalajangerneqartar-nerat soq Meltoftep oqaatiginnigilaa, taama-liornikkummi uumasooqatigii amerliar-tormissaat siuernerineqarmat kiisalu tamatama pinera takussutisaaqarmat, aamma soq aarrit nunamut qaqqe-qasut eqqissimatitaanerat Meltoftep ilanggul-lugu oqaatiginnigilaa? Aamma soq qasigis-

sat Kalaallit Nunaanni eqqissimatitaalluun-nerat erseqqissaatiginnigilaa?

Pinngortitaleriffik ukiuni kingullerni tallimani ilisimatuumik Canadamiumik qal-lunaannilu suleqateqarluni aarrit Kalaallit Nunaata Kitaani Kangianilu sumiiffinni siammaseqisuni siaruarsimaffini kisitsi-nermik annertuumik ingerlataqarpoq. Aarrit amerlasuulernerneqarmissaat kisitsiner-mi siuernerineqarpoq, taamaalluunilu nungu-saataangitsumik toqqammaveqartumik siunnersuissamut ilisimatuuussutikkut paasissutissanik pissarsiniartarpoq. Sulis-sammiq imaanneqqevisumik isumagin-nissamut tunngatillugu Kalaallit Nunaat Danmarkimi avatangiisut aqutsisoqarfim-tit aningaasatigut tapiiffineqarpoq. Kisit-sinerullu inerneranik – oqaluttuarisaanermi siullermeerluni, Kalaallit Nunaanni aarrit qanoq amerlatigenerat pillugu kisitsisitigut paasissutissanik eqqortumik peqartoqaler-poq. Piniarneqartussat qanoq amerlatigis-inaanerat kisitsitalermeqarpoq. Oqaatigine-qareersutullu Kalaallit Nunaanni aarrit piniagaanerat killilersugaavoq, pisassiusu-tinilu aarrit piniarmermi annaaneqartartut aamma ilanggullugit naatsorsuuarine-qartarlutik. Pisassialernerit kingunerannik Kalaallit Nunaanni aarrit pisarineqartartut affaanngorput.

Kalaallit Nunaanni uumasut nunarsuarm-i-oqatigiinnit aqunneqannginnerat ajornar-torsiutaasoq Meltoftep oqaatigaa. Taamatul-lu oqarmergumit eqqissumik aamma oqanngilaq. Kalaallit Nunaat North Atlantic Marine Mammal Commission (NAMMCO) ilaasortaavoq, tassanilu Island, Savallimmiut Norgelu aamma ilaapput. Miluumasullu imarmiut, killeqarfiit akimorlugit ingerlaar-tartut amerlassusannik naliliinarnerni, ilisimatuu Canadameersut nunanilu alla-neersut aamma ilaatinneqartarput. Kalaallit Nunaat NAMMCO-mit nungusaataangitsumik toqqammaveqartumik atuinissamut atatillugu pisassatut siunnersuutininik pissar-siarpoq, siunnersuutiginneqartullu annertu-nergumit malinneqartarlutik.

Kingullermillu NAMMCO Kalaallit Nu-naanni (Canadamilu) aaveqassuseq pillugu ilisimatuuusutikkut isorinnittumk novem-barimi 2013-imi naliliivoq. Suliamilu tassani ilisimatuu nunanit arlalinneersut peqataapput. Ukiuni kingulliunerusumi kisitsinarni Kalaallit Nunaata avannaani kitaanilu peqassuseq maanna siuariartortaq oqaatigineqarpoq, pisassallu uumasooqatigii sulii amerliartorsinnaanerit siuerneraralugu innersuussiffineqarput. Taamatuttaarluni peqassutisip siuariartormera pissutigalugu Kalaallit Nunaata avannaani kitaanilu aaver-tassat amerlineqarsinnaasut NAMMCO ilisimatuuusutikkut toqqammaveqartumik siunnersuivoq. Tunumi aarrit piniarneqar-tannginnermissullu amerlassuseqaaqilerput. Kalaallit Nunaannilu nungusaataangitsumik toqqammaveqarluni 213-inik aaffat-siisinnaneq NAMMCO-p kingullertut in-nersuussutigaa; taamaalluunngalu tamanna kisitsisitalerpara.

Qasigissanullu tunngatillugu una kisiat oqatigisariaavoq: Puisit taakku issittumi amerlannigillat. Qasigissat ukiut kingullit 100-t ingerlaneranni Kalaallit Nunaanni ikileriarjussuursimanerat ilumoorpoq, 2010-mi piniarneqaaqusaajunnaavillutik.

Ilanggullugu Kalaallit Nunaata arferit assigiingitsut aqukka oqaatigineqassaaq, tamakkuninngalu piniarmerup nungusa-taanngitsumik toqqammaveqarluni ingerla-nera qularutiginneqanngilaq; kikkulluunni-lumi tamanna apeqqsersimangilaa. Kalaallit Nunaata miluumasunik imarmi-

© Leif Østerhagen

unik aqutsiniarnini siunnersusukkut ajornartorsiuutiginneqanngilaq ilmanarpoq (soorluttaaq uumasooqatigii amerlasuut pui-sinnianit arfannianillu ikilisinneqarjussu-arsimasut), matumanilu pissitsit ukiut qilikkuaat arllallit matuma siorna atuut-tu eqqartussagutsigut, tamanna aamma issittumi sumiiffinni allani atuuppoq.

Kalaallit Nunaanni aarrik kinguneru-soq piniarneq Den Kongelige Grønlandske Handelimit (KGH-mit) tapiiffineqarluni ingerlanneqarpoq, tamatumalu kinguneris-saniq pissitsit immiunni sakkortusartumik ajorsartormerat, maanna unitsinneqareer-soq, atuuppoq. Tamannali oqaluttuaannan-goreerpoq. Soorliuna Kalaallit Nunaata ukiuni qilikkuaatani kingullerni miluuma-sut imarmitu nungusaataangitsumik iluaqtigineqarmissaat siuerneraralugu sorsuuteqarmermigut iluatsitsisimanera, tamatumalu ilisimatuarnermik toqqamma-veqarlunilu, nunarsuarmioqatigii ataat-si-miititalaannit toqqammaveqarluni inger-lanneqarnera, oqariartuutiginneqanngitsaq?

Taamaammallu Meltoftep »kamannera« Kalaallit Nunaannut kusanartuliomerun-ngilaq, tassaninik amerlatigut sulii piniarmer-mik pinngitsuisinnaanatik inuuniuteqar-put, tassungalu ilanggullugu Svalbardimi kiisalu Ruslandip Canadalu Issittortaanni sumiiffinni angisoorsuarni piniartanngin-neq pissutigalugu nungusaataangitsumik toqqammaveqarmermik soorunami ajornar-torsiuuteqarpoqannginnera erseqqissaatigine-qartariaqarpoq.

Árhúsip Universititiani seniorforskerit inisissimasup, Issittumilu uumasooqatigii pilligut nalunaarusiamik aqqissuisuusima-sup, nammineq isummamik anitsinermi-ni nalunaarusiamik toqqammaveqar-tuusaartitsinera kusanartuliasuut oqaatigineqarsinnaanngilaq. Oqaatigisaasa-lu ilaasa ukiuni kingullerni ineriartormer-mik ilisimasaaqannginneranik ersersitinerat soorunami aamma oqaatigisaasa taginis-susaannut ilaqtanngilluinnarpoq. Imaqali-una ukiunik arfineq-marlunnik pisoqaassu-silinnik paasissutissanik pigisaqarsimasooq, taamaalluunilu nalunaarusiap ilaa ukiuni kingullerni ineriartormerik arajutsisima-soq? Taamaattoqarsimassappalli tamanna aqqissuisup ilisimasariaqarsimassagaluar-para?

Taamatut »nunarsuarmioqatigiinnit« isiginninneq Meltoftep Kalaallit Nunaanni pinngortitamik aqutsilluarnerunissamut ikorfartugassaralua tatiquminaatsittorujus-suara. Oqariartuutit piviusumik allaave-qangaangitsut kalaallit piniartut aqutsisul-lu akornanni – aammalumi ilisimatuartut pissutsinik malinnaasut akornanni pakatsi-nermik nasstaqartarput.

Matuminnngalu atuartut soqtiginneqat Kalaallit Nunaata aavernik qasigissanillu aqutsinera pillugu piviusumik soqtigisaqar-tut, tassanilu pillugit NAMMCO-p nittarta-gaani <http://www.nammco.no>-mi paasissu-tissanik pissarsisinnapput.

Erik W Born Pinngortitaleriffimmi seniorforsker-it atorfeqarsimavoq.

© Pinngortitaleriffimmut siunnersortitut maanna atuuffeqarpoq.

Qeqqata Kommunia pissarsiorpoq Sisimiuni

- **Nalunnguarfiup Atuarfiani atuarfiup pisortaata tulliatit atorfik pilerinarloq pissanganartorlu inut-tassarsiunneqarpoq**

www.qeqqata.gl/atorfik-mi atorfik pillugu annertunerusumik paasisaqarit

Qeqqata Kommunia søger i Sisimiut

- **Attraktiv og spændende stilling som viceskolein-spektør i Nalunnguarfiup Atuarfia er ledig**

Læs mere om stillingen på www.qeqqata.gl/job

Qeqqata Kommunia